

Lukeva Muurame

Lukutaito-ohjelma 2026–2029

Lukutaito-ohjelma on laadittu Muuramen lukutaito-ohjelma -hankkeessa 2025–2026.
Hanketta rahoitti Opetushallitus.

Hankkeen ohjausryhmän muodostivat

Riikka Purola, hanketyöntekijä

Minna Kuutti, kehittämisasiantuntija

Annakaisa Lehtonen, äidinkielen ja kirjallisuuden opettaja

Heidi Löytynoja, kirjastovirkailija

Johanna Pitkälä, kulttuuri- ja osallisuuspäällikkö, hyvinvointikoordinaattori

Sanna Satosaari, varhaiskasvatusjohtaja

Johanna Tornikoski, kirjastopedagogi

Tuire Vesterinen, kirjastonjohtaja

Sisällys

Lukutaito-ohjelman perusta	4
Lukutaito on perustaito	5
Lukutaito-ohjelman kansalliset suuntaviivat ja tärkeimmät käsitteet.....	6
Lukutaito kuntastrategiassa	7
Lukutaito-ohjelman tavoitteet ja lähtökohdat	8
Tavoitteet.....	9
Lukutaitotyön lähtökohdat	9
Lukutaidon lähtötaso	10
Toimenpiteet	15
Lapsiperheet ja alle kouluikäiset lapset	16
HYVAKS neuvola ja perhekeskus.....	16
Varhaiskasvatus	16
Kouluikäiset lapset ja nuoret	18
Alakoulut.....	18
Iltapäivä- ja kerhotoiminta.....	19
Yläkoulu.....	19
Lukio	20
Koulukirjastot	22
Kulttuuriopetussuunnitelma ja kuvataidekoulu.....	22
Nuorisopalvelut.....	22
Harrastustoimijat	23
Aikuiset	23
Kirjasto	23
Työllisyyspalvelut.....	24
Iäkkäiden palvelut.....	25
Työpaikat ja harrastustoimijat	26
Osaamisen kehittäminen ja viestintä.....	26
Henkilöstön osaaminen.....	26
Viestintä	26
Lukutaitotyön mittarit, vastuut ja seuranta	27
Mittarit ja vastuut	28
Seuranta	28
Lähteet	29
LIITE 1. Lukutaitotyön vinkit harrastusryhmille, yhdistyksille ja yrityksille	30

***Lukutaito-
ohjelman
perusta***

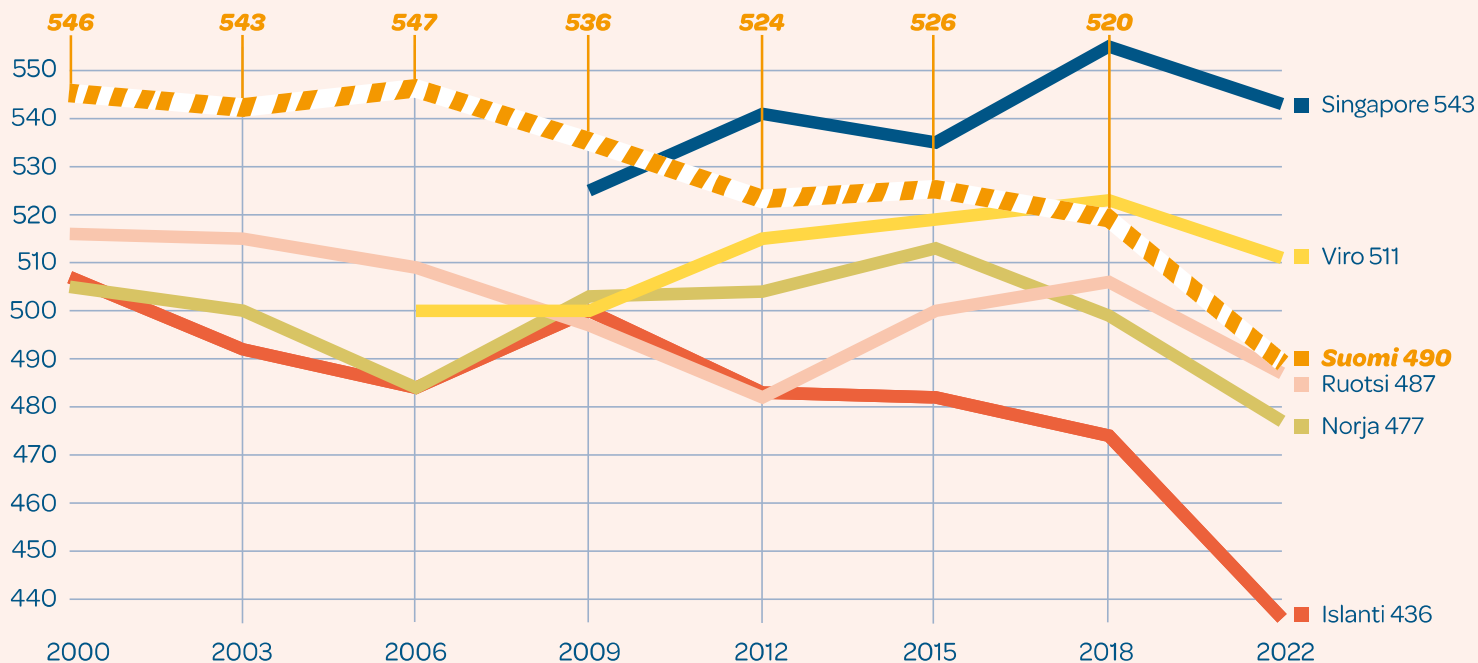
Lukutaito on perustaito

Lukutaito on avaintaito yhteiskunnassa toimimiseen. Hyvä lukutaito mahdollistaa sujuvan arjen ja työnteon sekä elinikäisen oppimisen. Lukeminen lisää tutkitusti myös yksilön hyvinvointia sekä luottamusta yhteiskuntaan ja muihin ihmisiin.¹ Kansalaisten hyvä lukutaito onkin turvallisen yhteiskunnan, toimivan demokratian ja tasa-arvon edellytys.² Digitalisaatio on lisännyt lukutaidon merkitystä päivittäisessä elämässä, sillä siinä missä aikaisemmin on voinut asioida kasvokkain, monet arkiset asiat hoidetaan tänä päivänä omatoimisesti verkossa lukien ja kirjoittaen. Myös tekoälyn nopeasti lisääntyvä käyttö vaatii yhä monipuolisempia arvioivan ja tulkitsevan lukemisen taitoja.³

Heikko lukutaito vaikeuttaa arjessa toimimista, asiointia ja uuden oppimista. Huonosti lukevalla on vaikeuksia löytää tietoa, ymmärtää ja arvioida tekstejä ja käyttää niitä omiin tarkoituksiinsa.⁴ Heikosti lukeva on riippuvainen muista eikä voi valvoa omia etujaan itsenäisesti. Hän on myös alttiimpi erilaisille vaikuttamispyrkimyksille, kuten huijauksille ja disinformaatiolle.

Vaikka suomalaisten lukutaito on kansainvälisellä tasolla hyvä, Suomessakin lukutaito heikentyy. PISA-tutkimuksen lukutaidon pistemäärä 15-vuotiailla on pudonnut vuodesta 2006 alkaen jokaisella tutkimuskerralla edelliseen nähden (Kuva 1).⁵

Lukutaidon PISA-keskiarvot Suomessa ja eräissä vertailumaissa

Kuva 1. Lukutaidon PISA-keskiarvot vuosina 2000–2022. (Hiltunen ym. 2023. PISA 2022 ensituloksia).

- 1 Heinonen 2019
- 2 OPH 2021
- 3 OPH
- 4 Lakka 2023
- 5 Hiltunen ym. 2023

Myös nuorempien lasten lukutaitoa mittaavassa PIRLS-tutkimuksessa näkyy laskua lukutaidon tasossa.⁶ Aikuisilla lukutaidossa on suuria eroja eri ikäryhmien välillä; heikoin lukutaito on ikääntyvillä. Myös matala koulutus ja työttömyys ovat yhteydessä heikkoon lukutaitoon. Muita haavoittuvia ryhmiä ovat maahan muuttaneet ja eläkkeellä olevat työikäiset.⁷

Tutkimusten mukaan suurimpia yksittäisiä lukutaitoa parantavia tekijöitä lapsilla ovat aktiivinen vapaa-ajan lukeminen sekä kotitaustaan liittyvät tekijät, kuten lukevan vanhemman malli ja kirjojen määrä kotona. Erityisesti kaunokirjallisten tekstien lukeminen parantaa lukutaitoa, ja jo puoli tuntia lukemista päivässä nostaa lukutaidon tasoa merkittävästi suhteessa siihen, ettei lueta laisinkaan. Perheen korkeampi sosioekonominen asema ja lukemiseen liittyvien varhaisten taitojen tukeminen kotona (esim. ääneen lukeminen ja loruttelu) ennustavat parempaa lukutaitoa.⁸

Lukutaito-ohjelman kansalliset suuntaviivat ja tärkeimmät käsitteet

Muuramen lukutaito-ohjelma perustuu Kansalliseen lukutaitostrategiaan 2030. Lukutaitostrategian visio – Suomi maailman monilukutaitoisin maa 2030 – tarkoittaa sitä, että lukutaidon merkitys tunnustetaan ja tunnustetaan kaikilla yhteiskunnan tasoilla ja kaikilla aloilla ja jokainen kansalainen saa riittävää tukea oman lukutaitonsa kehittämiseen koko elinkaarensa ajan.⁹

Kansallisen lukutaitostrategian 2030 suuntaviivat ovat:

- 1) Luodaan ja vahvistetaan lukutaitotyön rakenteita
- 2) Vahvistetaan monilukutaito-osaamista
- 3) Innostetaan lukemaan ja monipuolistetaan lukutaitoa

Kansallisen lukutaitostrategian **tekstikäsitys** on laaja. Sen mukaan teksti voi muodostua esimerkiksi puheesta, kirjoituksesta, kuvasta, videosta tai grafiikasta tai niiden yhdistelmistä ja olla joko analoginen tai digitaalinen.

Kansallisessa lukutaitostrategiassa pyritään hyvään **monilukutaitoon**. Monilukutaito tarkoittaa ”taitoa lukea, ymmärtää ja tulkita sekä kirjoittaa ja tuottaa monimuotoisia tekstejä erilaisissa ympäristöissä ja erilaisin välinein”.¹⁰ Monilukutaito käsitteenä sisältää useita erilaisia tekstitaitoja, kuten painettujen tekstien luku- ja kirjoitustaidot sekä medialukutaidot ja kuvanlukutaidot. Siihen sisältyy ajatus, että erilaiset lukutaidot ovat yhtä tärkeitä ja hyödyllisiä.

Tässä ohjelmassa keskeinen käsite on myös **lukutaitotyö**. Lukutaitotyö on suunnitelmallista toimintaa, jonka tavoitteena on lukutaidon ylläpito, syventäminen ja harjaannuttaminen.¹¹

6 Leino ym. 2023

7 Mannonen ym. 2024

8 Leino ym. 2023

9 OPH 2021

10 OPH 2021

11 Suomen Kirjastoseura 2025

Lukutaito kuntastrategiassa

Lukutaito kytkeytyy Muuramen kuntastrategiaan kuntalaisten hyvinvoinnin ja osallisuuden kautta. Pitkien tekstien syventyvä lukeminen kehittää muun muassa empatiakykyä, keskittymiskykyä ja työmuistin kapasiteettia, jotka ovat tärkeitä osatekijöitä oppimisessa ja vuorovaikutuksessa sekä tukevat mielenterveyttä.¹² Riittävä kriittinen medialukutaito suojaa lapsia ja nuoria haitallisilta mediasisällöiltä ja parhaimmillaan estää joutumasta rikoksen uhriksi. Medialukutaitoinen kuntalainen on suojassa disinformaatiolta ja kykenee arvioimaan tiedon luotettavuutta myös kriisitilanteissa. Aikuiset, joilla on hyvä lukutaito, ovat muita tyytyväisempiä elämäänsä ja luottavat kanssaihmiin.¹³ Lukeminen myös alentaa stressitasoja ja auttaa rentoutumaan.¹⁴

Osallisuus voidaan jakaa poliittiseen ja sosiaaliseen osallisuuteen. Poliittinen osallisuus tarkoittaa mahdollisuutta vaikuttaa, kun taas sosiaalisella osallisuudella viitataan mahdollisuuksiin kuulua erilaisiin yhteisöihin. Kaikki osallisuus edellyttää toimijuutta, johon lukutaito on keskeinen väylä. Riittävä lukutaito on edellytys esimerkiksi sille, että kuntalainen voi seurata ajankohtaisia asioita tai löytää itselleen tärkeät palvelut. Pääsy tiettyyn yhteisöön voi vaatia sen piirissä käytettävien kielenkäyttötapojen ja tekstilajien hallintaa. Esimerkiksi monet vaikuttamisen väylät vaativat kykyä esittää asia kirjoitetulla yleiskielellä ja vakiomuotoista tekstilajia käyttämällä. Lukeminen ja kirjoittaminen ovat usein keskeisiä tapoja osallistua erilaisten ryhmien toimintaan, ja hankaluus ymmärtää tekstejä johtaa helposti väärinymmärryksiin ja sitä kautta ulkopuolisuuden tunteeseen ja heikompaan luottamukseen.¹⁵ Näin ollen heikko lukutaito on yhteydessä syrjäytymisriskiin ja pitkäaikaistyöttömyyteen ja on myös keskeinen kuntatalouden asia.¹⁶

12 Heinonen 2019

13 Mannonen ym. 2024

14 Lukukeskus

15 Lakka 2023

16 Hiltunen ym. 2023

***Lukutaito-
ohjelman
tavoitteet ja
lähtökohdat***

Tavoitteet

Muuramen lukutaito-ohjelman tavoitteena on:

- 1) lisätä kunnan ja sidosryhmien toiminnassa lukemisen kulttuuria eli myönteistä asennetta lukemiseen ja lukutaidon merkityksen ymmärtämistä
- 2) lisätä yhteistyötä ja suunnitelmallisuutta lukutaitotyössä
- 3) tukea lukutaitotyön kautta kuntalaisten yhdenvertaisia mahdollisuuksia oppimiseen ja hyvinvointiin
- 4) kehittää kaiken ikäisten kuntalaisten monilukutaitoa

Ohjelman toimenpiteiden avulla lukutaitotyöstä tulee entistä suunnitelmallisempaa ja vakiintuneempaa. Yhteistyön muodot on kirjattu ja niitä toteutetaan sitoutuneesti ja pitkäjänteisesti. Lukutaitotyön rahoitus huomioidaan talousarviossa ja sen toteutumista ja vaikuttavuutta arvioidaan vuosittain kunnan tilinpäätöksen yhteydessä.

Lukutaito-ohjelma liitetään osaksi paikallisia opetussuunnitelmia sekä perusopetuksen hyvinvoinnin vuosikelloa. Lukutaidon mittarit lisätään lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan sekä laajaan hyvinvointikertomukseen. Opetuksessa ja varhaiskasvatuksessa hyödynnetään *Lukeva koulu* ja *Lukeva varhaiskasvatus* -ohjelmia.

Lukutaitotyön lähtökohdat

Lukutaito-ohjelman laadinnassa on kartoitettu kunnassa jo tehtävää lukutaitotyötä. Tietoa tehtävästä lukutaitotyöstä on kerätty kunnan omilta toimijoilta ja sidosryhmiltä sähköpostitse ja puhelinkeskusteluilla. Opettajat ovat vastanneet sähköiseen kyselyyn luokkatason tai aineryhmän tiimeissä.

Muuramessa lukutaitotyötä on tehty eri tahoilla jo pitkään. Hyviä käytänteitä ja yhteistyön muotoja on kehitetty, ja esimerkiksi kirjaston ja perusopetuksen lukutaitoyhteistyöhön on jo olemassa suunnitelmat ja hyviksi havaitut toimintatavat. Alakouluissa ja kirjastossa tehdään paljon työtä lukemaan innostamiseksi. Myös varhaiskasvatuksen päivittäisiin rutiineihin kuuluu monenlaisia lukivalmiuksia edistäviä käytänteitä. Varhaiskasvatuksen lukutaitotyö tavoittaa suuren osan alle kouluikäisistä lapsista ja tasaa siten sosioekonomisen taustan aiheuttamia eroja lukivalmiuksissa ja lukijaksi kasvamisessa. Muuramen vahvuutena tässä työssä on korkea varhaiskasvatuksen osallistumisprosentti.

Lukutaito-ohjelman tavoitteena on, että lukutaitotyöhön osallistuvat laajasti kunnan eri hallinnonalat, toimialat ja yksiköt, kuten varhaiskasvatus, perusopetus, lukio, kulttuuri- ja osallisuuspalvelut, nuorisopalvelut, kirjasto, työllisyyspalvelut ja viestintä. Lisäksi lukutaitoverkostossa ovat mukana Keski-Suomen hyvinvointialue, seurakunta, yhdistykset ja yritykset, joita on lukutaito-ohjelman tekemisen aikana kontaktoitu ja kutsuttu lukutaitoverkoston. Hankkeen päättymisen jälkeen lukutaitoverkosto kokoontuu säännöllisesti ja seuraa ohjelman tavoitteiden täyttymistä.

Ohjelman laatimiseen on osallistettu vanhusneuvosto, vammaisneuvosto ja nuorisovaltuusto sekä oppilaskunnan hallitukset Mäkelänmäen ja Nisulanmäen kouluista. Lisäksi kunnan 5.-luokkalaiset (160 vastaajaa) vastasivat vapaa-ajan ja koulun lukemista käsittelevään sähköiseen kyselyyn.

Lasten ja nuorten kanssa käydyissä keskusteluissa keskeinen kysymys oli, mitä pitäisi tapahtua koulussa, kirjastossa, kodeissa ja harrastuksissa, jotta Muuramesta tulisi lukemismyönteinen kunta ja kuntalaisten lukutaito kehittyisi. Sähköisessä kyselyssä kysyttiin muun muassa, millainen olisi lukeva koulu.

Koulussa lukemista ja lukutaitoa edistäisi lasten ja nuorten mielestä se, että koulussa olisi säännöllinen lukemiseen varattu aika sekä viihtyisiä lukupaikkoja ja fyysisiä kirjoja. Sekä koulun että kirjaston toiminnalta vastaajat toivoivat lisää tietoa kiinnostavista kirjoista. Myös lukemisen yhteisöllisyys sekä näkyväksi tekeminen esimerkiksi tapahtumien, haasteiden ja lukudiplomien avulla saivat paljon mainintoja.

Muuramelaisten lasten ja nuorten toiveet vastaavat melko hyvin lukemista ja lukutaitoa koskevia tutkimustuloksia. Esimerkiksi tutkija Riie Heikkilä suosittelee, että kouluissa käytettäisiin riittävästi aikaa paitsi lukemiseen myös sopivan kirjan löytämiseen jokaiselle oppilaalle. Heikkilä kannustaa kouluja valitsemaan mahdollisuuksien mukaan painettuja oppimateriaaleja ja sisällyttämään pitkien tekstien lukemista ja soveltamista osaksi eri aineiden oppitunteja.¹⁷ Juli-Anna Aerila puolestaan toteaa, että lapset tarvitsevat aikuisten apua kirjallisuuden löytämiseen ja että kirjojen helppo ja nopea saatavuus on kytköksissä lukumotivaatioon. Myös laaja valikoima ja rauhalliseen lukemiseen kannustavat tilat innostavat lukemaan.¹⁸

Lukutaidon lähtötaso

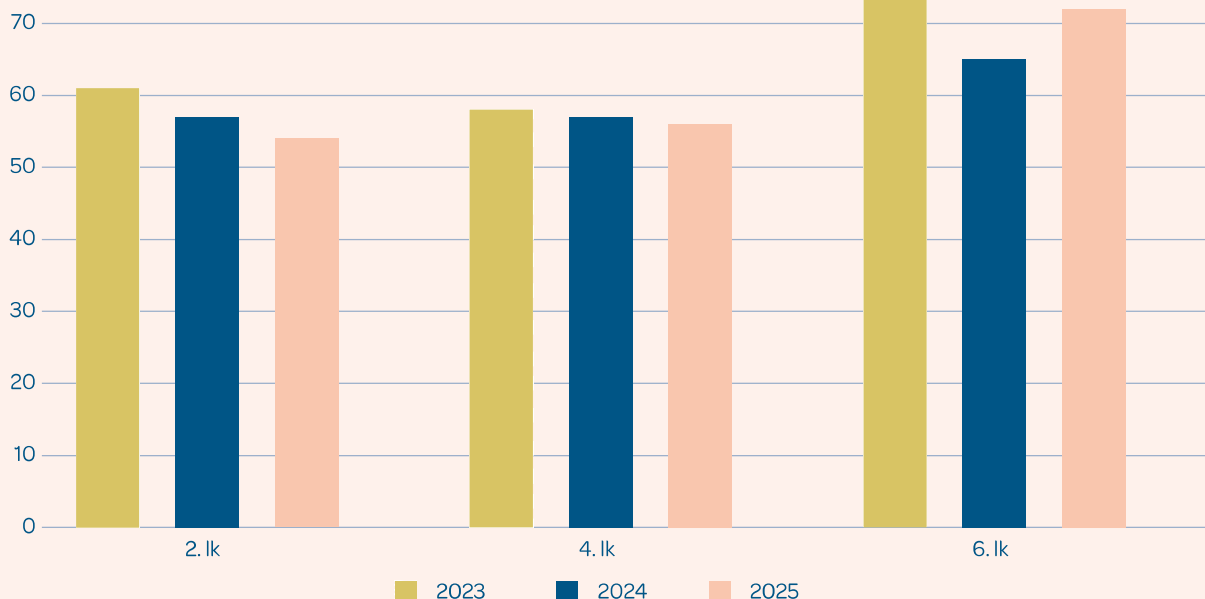
Lukutaito-ohjelmaa laadittaessa on valittu mittareita, joilla voidaan paitsi arvioida kuntalaisten lukutaidon lähtötasoa myös seurata jatkossa lukutaitotyön vaikuttavuutta. Lähtötason arviointiin on käytetty kolmea mittaria: perusopetuksessa käytettävää Lukuseulaa, lukiossa käytössä olevaa DigiLukiseulaa sekä aikuisille kuntalaisille suunnattua kyselyä.

Lukuseula on testistö lukemisen ja matemaattisten taitojen testaamiseen. Lukuseula tehdään Muuramen perusopetuksessa parillisten luokkatasojen (2, 4, 6 ja 8) oppilaille joka vuosi. Lukuseulan tulokset osoittavat, että lukutaito on heikentynyt muuramelaisilla peruskoulun oppilailla viimeisen kolmen vuoden (2023–2025) aikana (Kuva 2).

17 Heikkilä 2025

18 Aerila 2025

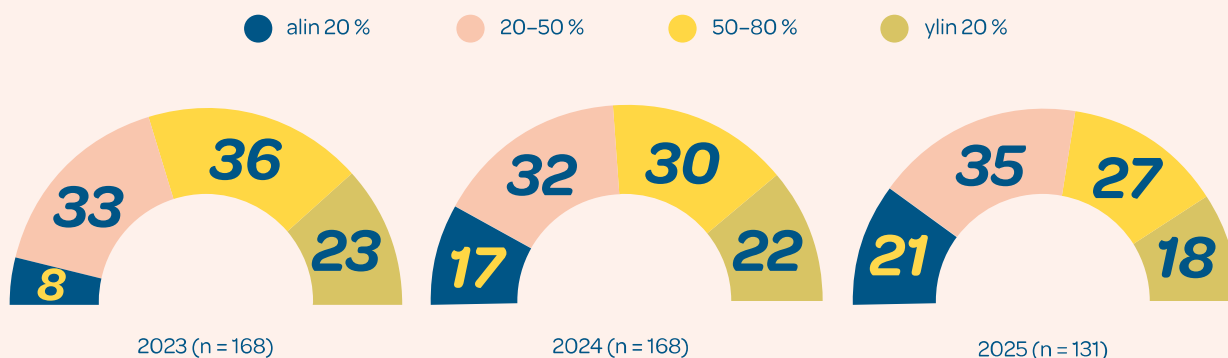
Lukuseulan tulokset 2023–2025

Kuva 2. Lukuseulan lukutaidon keskiarvon kehitys vuosiluokilla 2, 4 ja 6.

Selkeimmin muutos näkyy alkuopetuksessa, jossa 2.-luokkalaisten keskiarvo lukutaidossa on pudonnut vuodesta 2023 vuoteen 2025 viisi prosenttiyksikköä. Erityisen voimakasta on kaikkein heikoimmin lukevien määrän kasvu: heikkojen lukijoiden määrä 2.-luokkalaissa on kasvanut kolmessa vuodessa 13 prosenttiyksikköä. Samaan aikaan parhaiden lukijoiden määrä on vähentynyt selvästi. (Kuva 3.) Alkuopetukseen lisätyt kaksi äidinkielen ja kirjallisuuden vuosiviikkotuntia eivät vielä vaikuta näihin tuloksiin, mutta jatkossa on hyvä pohtia, näkyvätkö ne tuloksissa vai onko kyse muun lukutaitotyön vaikutuksesta.

2.-luokkalaisten lukutaitotulosten kehittyminen 2023–2025

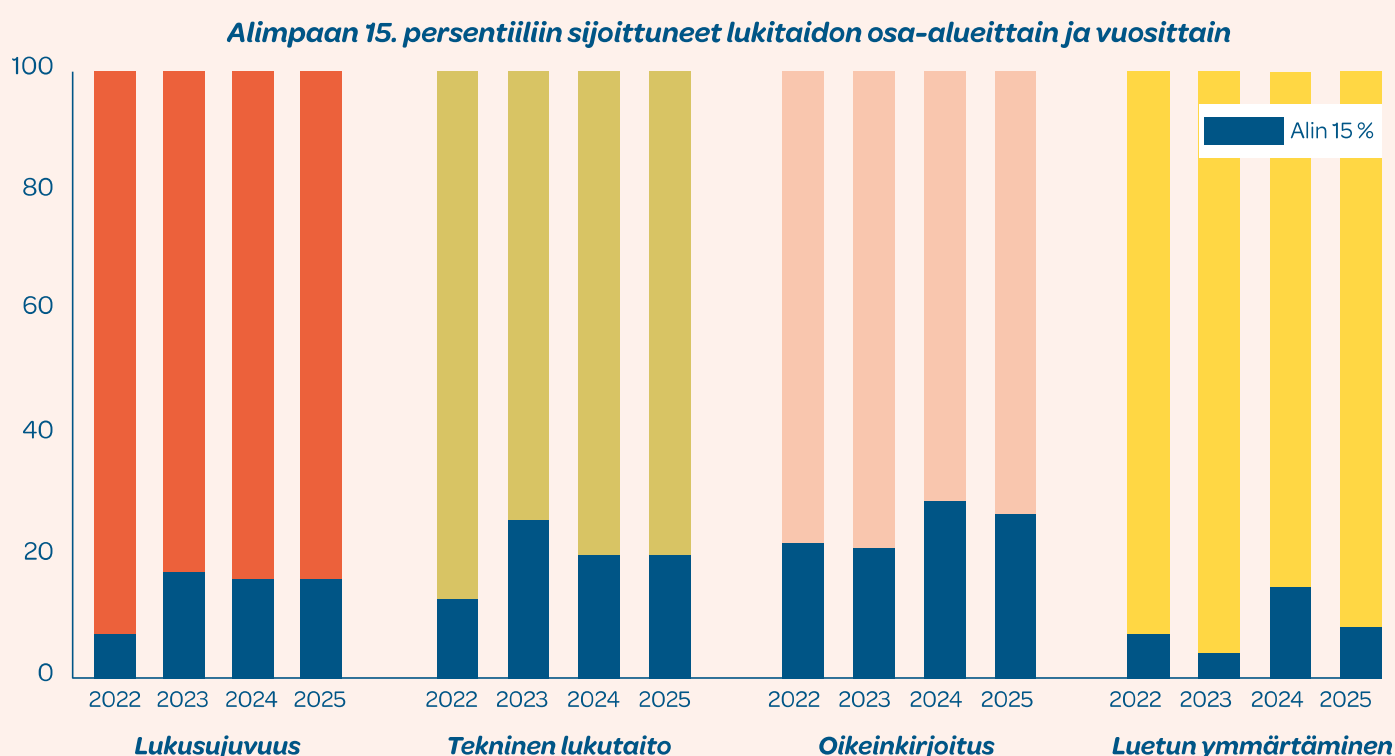

Kuva 3. Peruskoulun 2.-luokkalaisten tulokset Lukuseulassa vuosina 2023–2025.

DigiLukiseula teetetään Muuramen lukion ensimmäisen vuosikurssin opiskelijoille. Seulan käyttämisessä mittarina on hyvä huomioda, että kaikki Muuramen lukion opiskelijat eivät ole muuramelaisia, eikä Muuramessa tehty lukutaitotyö ole siis välttämättä tavoittanut heitä esimerkiksi aiemmin koulupolulla. DigiLukiseulan käyttämisestä mittarina puoltaa kuitenkin sen luotettavuus aikuisuuden kynnyksellä olevien kuntalaisten lukutaidon mittaamisessa. Seula testaa lukujuvuutta,

teknistä lukutaitoa, oikeinkirjoitusta ja luetun ymmärtämistä ja vertaa niitä normitettuun vertailuaineistoon. Mikäli opiskelija sijoittuu tuloksissa alimpaan 15 prosenttiin, tehtävätulos on epätyypillisen heikko.

DigiLukiseulan tuloksissa ei näy samanlaista lineaarista lukutaidon laskua kuin Lukuseulan tuloksissa, vaan vuosittaista heilahtelua on molempiin suuntiin. Kuitenkin jos tarkastellaan neljän edellisen vuoden (2022–2025) tuloksia, voidaan huomata laskua: kolmessa neljästä osa-alueesta alimpaan 15 prosenttiin kuuluvien opiskelijoiden prosenttiosuus on vuonna 2025 suurempi kuin vuonna 2022 (Kuva 4). Heikoimmat tulokset Muuramessa on saatu oikeinkirjoituksesta, mikä voi kertoa ongelmista myös lukemisessa tärkeän äänne-kirjainvastaavuuden hallinnassa.¹⁹ Vaikka luetun ymmärtämisen pistemäärät ovat hyviä, heikot fonologiset taidot voivat aiheuttaa esimerkiksi lukemisen hitautta.

Kuva 4. DigiLukiseulan osa-alueiden tulosten kehitys lukion ensimmäisen vuoden opiskelijoilla vuosina 2022–2025.

Aikuisille kuntalaisille suunnatussa kyselyssä kerättiin tietoa koetusta lukutaidosta ja sen riittävydestä päivittäisessä elämässä. Kysely oli vastattavissa verkossa sekä paperiversiona kirjastolla kahden viikon ajan, ja vastauksia saatiin 158 kappaletta. Siinä missä kouluissa käytettävät lukuseulat perustuvat tutkimukseen ja ovat normitettuja, tämä kysely perustui täysin vastaajien omaan arvioon lukutaidon tasosta eikä ole siksi niin luotettava kuin muut mittarit. Todennäköisesti kyselyyn ovat vastanneet aktiivisimmin ne, jotka pitävät lukemisesta ja käyvät säännöllisesti kirjastossa. Tästä kertoo myös vastaajien sukupuolijakauma (lähes 80 %–20 % naisten hyväksi), joka heijastelee tutkitusti vapaa-ajan lukuharrastuksen sukupuolittuneisuutta.

19 Hautala ym. 2023

Kyselyyn vastanneet muuramelaiset arvioivat lukutaitonsa riittävän pääosin hyvin arjen tekstien, kuten ohjeiden, uutisten ja viranomaisviestien lukemiseen. Suurin osa arvioi selviävänsä hyvin myös tiedonhausta ja tiedon luotettavuuden arvioinnista. Merkittävä osa kertoi huomaavansa, miten ja milloin heihin yritetään teksteillä vaikuttaa.

Merkille pantavaa on kuitenkin se, että vaikka kyselyn tulokset osoittavat pääosin hyvää osaamista arjen tekstiilanteissa, kaikista vastaajista 42 % kokee tarvitsevänsä tukea vähintään yhteen lukemisen osa-alueeseen, kun tuen tarvetta kysytään erikseen (Kuva 5). Yli 65-vuotiaista jopa 63 % kokee tarvitsevänsä tukea johonkin lukemisen osa-alueeseen. Iäkkäät arvioivat heikommiksi taidoikseen digilukutaidon ja kriittisen lukutaidon (Kuva 6).

Tarvitsisin lisää tukea seuraavissa lukemisen osa-alueissa. (Voit valita useita.)

Vastaajien määrä: 155, valittujen vastausten lukumäärä: 210

Tekninen peruslukutaito

(sujuva lukeminen, kirjoitetun kielen ymmärtäminen ja käyttö)

Medialukutaito

(eri medioissa esitettyjen sisältöjen ymmärtäminen, niiden taustan ja tarkoitusperien hahmottaminen)

Digitaalinen lukutaito

(tekstien ja tiedon hakeminen, ymmärtäminen ja tuottaminen digitaalisissa ympäristöissä)

Kriittinen lukutaito

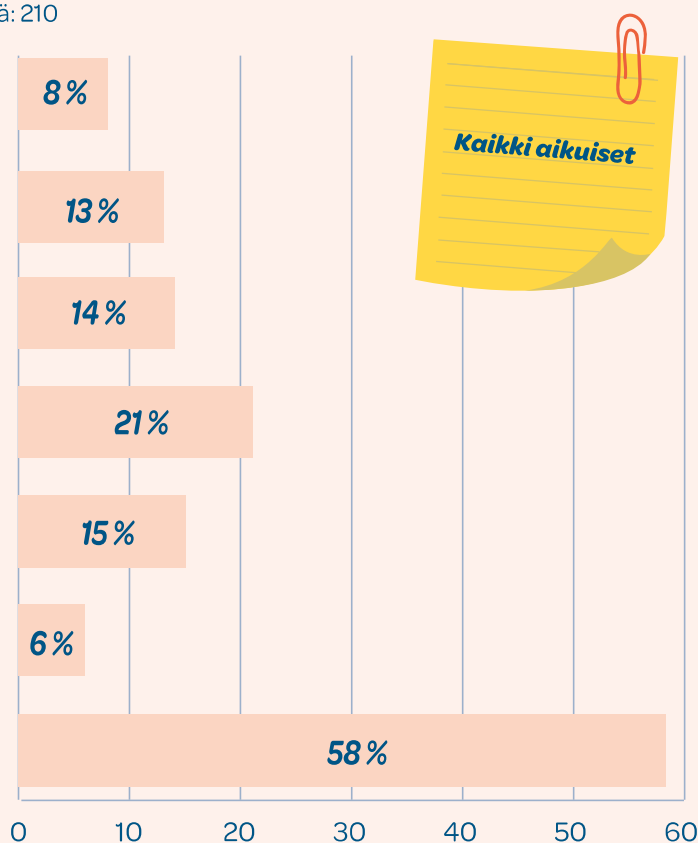
(tekstien ja kuvien arviointi, faktan ja mielipiteen erottaminen, vaikuttamisen tunnistaminen)

Kuvan- ja videonlukutaito

(kuvien, symbolien, karttojen, graafien ja visuaalisten viestien tulkinta)

Jokin muu, mikä

En tarvitse tukea lukutaitoon.

Kuva 5. Lukutaidon tuen tarve kaikilla vastaajilla aikuisille suunnatuissa kyselyssä.

Tarvitsisin lisää tukea seuraavissa lukemisen osa-alueissa. (Voit valita useita.)

Vastaajien määrä: 38, valittujen vastausten lukumäärä: 66

Tekninen peruslukutaito

(sujuva lukeminen, kirjoitetun kielen ymmärtäminen ja käyttö)

Medialukutaito

(eri medioissa esitettyjen sisältöjen ymmärtäminen, niiden taustan ja tarkoituksien hahmottaminen)

Digitaalinen lukutaito

(tekstien ja tiedon hakeminen, ymmärtäminen ja tuottaminen digitaalisissa ympäristöissä)

Kriittinen lukutaito

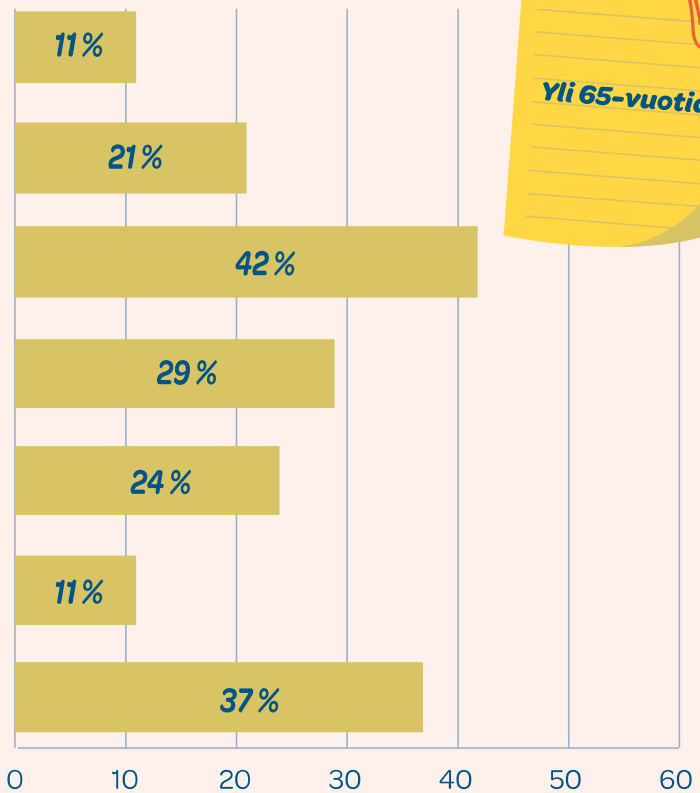
(tekstien ja kuvien arviointi, faktan ja mielipiteen erottaminen, vaikuttamisen tunnistaminen)

Kuvan- ja videonlukutaito

(kuvien, symbolien, karttojen, graafien ja visuaalisten viestien tulkinta)

Jokin muu, mikä

En tarvitse tukea lukutaitoon.

Kuva 6. Lukutaidon tuen tarve yli 65-vuotiailla vastaajilla aikuisille suunnatussa kyselyssä.

A large, stylized orange number '3' is centered on the page. The number is composed of two rounded, overlapping shapes. The top shape is a large, rounded '3' with a white cutout in the middle. The bottom shape is a similar rounded '3' with a white cutout in the middle, positioned directly below the top one. The overall appearance is that of a large, decorative background element.

Toimenpiteet

Lapsiperheet ja alle kouluikäiset lapset

HYVAKS neuvola ja perhekeskus

Lastenneuvolassa keskustellaan perheiden kanssa lukemisesta jokaisessa tarkastuksessa siitä asti, kun lapsi on puolivuotias. Neuvolassa jaetaan vanhemmille mm. MLL:n ja HYVAKS Kulttuurineuvolan tuottamia lukivalmiuksien tukemista käsitteleviä esitteitä. Puolivuotisneuvolassa jokainen perhe saa *Lukulahja lapselle* -luku-kassin. Yksivuotistarkastuksesta aina kuusivuotiaaksi asti jaetaan perheille vuosittaisella käynnillä lukuresepti, eli ikätasoon sopivia kirjavinkkejä sisältävä kutsu kirjastoon. Kirjasto tarjoaa pienen siirtokokoelman neuvolan odotushuoneeseen.

Perhekeskus on tärkeä lukutaitotyön tavoittamisen paikka niille perheille, joiden lapset eivät osallistu varhaiskasvatukseen. Kirjaston lastenkirjatyöstä vastaava kirjastovirkailija vierailee perhekeskuksessa 1–2 kertaa vuodessa. Yhteistyö kirjaston kanssa perustuu kirjalliseen sopimukseen.

Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuksen yksiköissä tuetaan lukutaitoa ja lukivalmiuksia ennen kaikkea kirjojen pariin innostamalla. Varhaiskasvatuksen lukutaitotyön tavoitteet koskevat ennen kaikkea kunnan omia varhaiskasvatuksen yksiköitä, mutta niiden toteuttamiseen kutsutaan mukaan myös kunnassa toimiva yksityinen varhaiskasvatus.

Päiväkodinjohtaja liittää yksikkönsä *Lukeva varhaiskasvatus* -ohjelmaan. Päiväkoteihin perustetaan lukutaitotiimit, jotka suunnittelevat ja koordinoivat lukutaitotyötä kunnan lukutaito-ohjelman mukaisesti. Alkuvaiheessa lukutaito on lukuvuoden teemana, ja lukutaitotyöstä järjestetään tarvittaessa koulutusta henkilökunnalle. Huoltajailloissa käsitellään lukemista kodeissa ja kodin roolia lapsen lukivalmiuksien tukemisessa.

Kaikissa varhaiskasvatuksen ryhmissä luetaan lapsille ääneen joka päivä ikätasoisesti ja tutkitaan kirjoja. Kirjoja on lasten saatavilla ja niitä katsellaan esimerkiksi odotustilanteissa. Kokopäiväpedagogiikkaan kuuluu loruttelua, lauleskelua ja

sanoilla leikkittelyä perushoitotilanteissa. Jokaisen ryhmän tiloissa on viihtyisä lukupaikka, esimerkiksi lukunurkkaus tai -maja.

Varhaiskasvatuksen toiminnassa tutkitaan ja kehitetään mahdollisuuksia yhdistää toisiinsa lukemista ja liikkumista (esim. lorupolku tai tarinan käsittely toiminnallisesti). Hyviksi todettuja toimintamalleja jaetaan muihin yksiköihin.

Eteiskirjastotoiminta vakiinnutetaan ja sitä laajennetaan uusiin yksiköihin. Kirjojen riittävydestä ja vaihtuvuudesta huolehditaan kirjaston siirtokokoelmien avulla. Siirtokokoelmia toimitetaan 3–4 päiväkodille neljä kertaa vuodessa, ja yhdessä kokoelmassa on keskimäärin noin 150 teosta. Tämä sitoo merkittävän osan kirjaston lasten aineistosta pitkäksi aikaa pois muusta asiakaskäytöstä, joten kirjastoon osoitetaan lisämääräraha lasten kuvakirjakokoelman riittävyden turvaamiseksi. Varhaiskasvatuksen omalla kirjarahalla ostetaan pääasiassa pienimmille lapsille tarkoitettuja kovasivuisia kirjoja.

Varhaiskasvatuksen ja kirjaston yhteistyöstä vastaa kirjastossa lastenkirjallisuuteen erikoistunut kirjastovirkailija, joka kerää aineistoa toiveiden mukaan noudettavaksi päiväkotien ryhmiin. Ryhmät voivat myös vieraila kirjastossa omatoimisesti.

Kirjasto järjestää kaikille esiopetuksen ryhmille joka vuosi satutunnin joko kirjaston tai esiopetuksen tiloissa. Myös varhaiskasvatuksen 3–5-vuotiaille järjestetään satutunteja mahdollisuuksien mukaan. Yhteistyö kirjaston kanssa perustuu kirjalliseen sopimukseen.

Kouluikäiset lapset ja nuoret

Alakoulut

Muuramen kunnan alakouluissa innostetaan oppilaita lukemaan ja opetetaan lukutaitoa tietoisesti ja järjestelmällisesti. Rehtori liittää koulunsa *Lukeva koulu* -ohjelmaan. Kouluihin perustetaan lukutaitotiimit, jotka suunnittelevat ja koordinoivat lukutaitotyötä kunnan lukutaito-ohjelman mukaisesti. Alkuvaiheessa lukutaito on lukuvuoden teemana, ja lukutaitotyöstä järjestetään koulutusta henkilökunnalle. Huoltajailloissa käsitellään kodin roolia lapsen lukemisen tukemisessa ja lukemaan innostamisessa.

Kouluissa osoitetaan lukemiselle aikaa riittävästi ja säännöllisesti. Myös koulun aikuiset lukevat lukuhetkien tai -tuntien aikana luokassa. Koulun aikuisten lukemista tuodaan esiin myös muilla keinoin. Jokainen opettaja on lukutaidon opettaja ja lukevan aikuisen malli. Lukemisen tärkeyttä pidetään esillä keskustelemalla teksteistä ja lukutaidon merkityksestä. Oppilaita innostetaan lukemaan esimerkiksi lukudiplomien ja -haasteiden avulla.

Jokainen opetusryhmä osallistuu lukuvuoden aikana kirjastossa vähintään koulun ja kirjaston yhteistyösuunnitelman mukaiseen ohjelmaan (Taulukko 1). Ohjatun kirjastokäynnin varaamisesta on vastuussa luokanopettaja. Luokanopettaja myös varmistaa lukuvuoden alussa, että jokaisella oppilaalla on kirjastokortti ja muistuttaa tarvittaessa kotia kirjastokortin hankkimisesta tai uusimisesta.

Luokka-aste	Aihe	Ajankohta
1. luokka	kirjastokäynti, jolla tutustutaan kirjastossa asiointiin	kevät
2. luokka	kirjavinkkaus kirjastolla tai koululla	syksy
3. luokka	kirjastonkäytön opetus kirjastolla	syksy
4. luokka	kirjavinkkaus kirjastolla tai koululla	syksy
5. luokka	tiedonhaun opetus kirjastolla	kevät
6. luokka	kirjavinkkaus kirjastolla tai koululla	kevät
YPR	kirjastokäynti ryhmän tarpeiden mukaan	sovitusti

Ajankohdat ja sisällöt ovat viitteellisiä ja niistä voidaan sopia luokan tarpeen mukaan.

Taulukko 1. Alakoulujen ohjatut kirjastokäynnit

Kirjaston henkilökunta kerää toiveiden mukaan valmiita aineistopaketteja luokkia varten, ja opettaja voi noutaa sovitusti kirjakassin kirjastolta. Kirjaston aineistossa on lasten- ja nuortenkirjallisuutta luokka- ja lukupiirisarjoina, ja samaa teosta voidaan pyydettyäessä varata muista kirjastoista siten, että saadaan usealle oppilaalle

luettavaksi sama kirja. Ryhmät voivat tehdä myös omatoimisia lainauskäyntejä kirjastoon opettajan johdolla. Käynnistä sovitaan etukäteen kirjaston henkilökunnan kanssa. Kirjastossa kouluyhteistyöstä vastaa kirjastopedagogi, ja yhteistyö perustuu kirjalliseen sopimukseen.

Kouluissa otetaan käyttöön perusopetuksen lukustrategiasuunnitelma²⁰ ja opetetaan sen mukaisesti lukustrategioita ja opiskelutaitoja koko peruskoulun ajan. Suunnitelmaa noudatetaan kaikissa oppiaineissa soveltuvin osin ja uudet opettajat perehdytetään sen käyttöön.

Opettajat käyttävät kielitietoisia opetusmenetelmiä. Opetuksessa tulkitaan ja tuotetaan monipuolisesti erilaisia, myös multimodaalisia, tekstejä. Jos mahdollista, suositaan painettuja oppikirjoja.

Iltapäivä- ja kerhotoiminta

Iltapäivätoiminnassa järjestetään säännöllisesti lukuhetkiä. Kirjastoyhteistyötä kehitetään tarpeen mukaan siten, että käytettävissä on kiinnostavia kirjoja. Yhteistyö kirjaston kanssa perustuu kirjalliseen sopimukseen.

Lukutaito nostetaan alkuvaiheessa lukuvuoden teemaksi ja siitä viestitään myös koteihin.

Harrastamisen Suomen mallin *Mun juttu Muuramessa* -kerhotoiminnassa pyritään mahdollisuuksien mukaan tarjoamaan monilukutaitoa tukevia kerhoja, kuten sanataidetta, draamaa, elokuvaa, mediaa ja toiminnallista kirjallisuuskasvatusta.

Yläkoulu

Yläkoulussa innostetaan oppilaita lukemaan ja opetetaan lukutaitoa tietoisesti ja järjestelmällisesti. Rehtori liittyy koulunsa *Lukeva koulu* -ohjelmaan. Yläkouluun perustetaan lukutaitotiimi, joka suunnittelee ja koordinoi lukutaitotyötä kunnan lukutaito-ohjelman mukaisesti. Alkuvaiheessa lukutaito on lukuvuoden teemana, ja lukutaitotyöstä järjestetään koulutusta henkilökunnalle. Huoltajailloissa käsitellään kodin roolia nuoren lukemisen tukemisessa ja lukemaan innostamisessa.

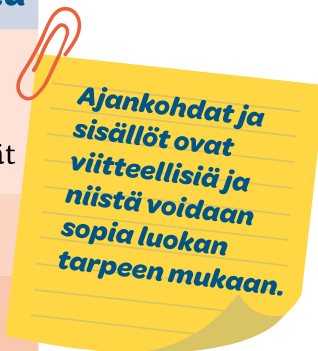
Koulussa osoitetaan lukemiselle aikaa riittävästi ja säännöllisesti. Myös koulun aikuiset lukevat lukuhetkien tai -tuntien aikana luokassa. Koulun aikuisten lukemista tuodaan esiin myös muilla keinoin. Jokainen opettaja on lukutaidon ja oman oppiaineensa kielen opettaja sekä lukevan aikuisen malli. Lukemisen tärkeyttä pidetään esillä keskustelemalla teksteistä ja lukutaidon merkityksestä. Oppilaita innostetaan lukemaan esimerkiksi lukudiplomien ja -haasteiden avulla.

7.-luokkalaisten luokanohjaaja varmistaa lukuvuoden alussa, että jokaisella oppilaalla on kirjastokortti ja muistuttaa tarvittaessa kotia kirjastokortin hankkimisesta tai uusimisesta. Äidinkielen ja kirjallisuuden oppitunneilla osallistutaan koulun ja kirjaston yhteistyösuunnitelman mukaiseen ohjelmaan (Taulukko 2). Ohjatun kirjastokäynnin varaamisesta on vastuussa ryhmän opettaja. Kaikkien oppiaineiden opettajat voivat pyytää omalle kurssilleen kirjastosta tiedonhaun opetusta. Ryhmät voivat kaikissa oppilaineissa tehdä myös omatoimisia lainauskäyntejä kirjastoon opettajan johdolla. Käynnistä sovitaan etukäteen kirjaston henkilökunnan kanssa.

---

20 Aalto 2025

Luokka-aste	Aihe	Ajankohta
7. luokka	kirjastosuunnistus kirjastolla	syksy
	vinkkaus kirjastolla tai koululla	syksy/kevät
8. luokka	genre-vinkkaus kirjastolla tai koululla	talvi
9. luokka	Suomen kirjallisuushistorian pakopeli kirjastolla tai koululla	kevät
YPR	kirjastokäynti ryhmän tarpeiden mukaan	sovitusti

Taulukko 2. Yläkoulun ohjatut kirjastokäynnit

Kirjaston henkilökunta kerää toiveiden mukaan valmiita aineistopaketteja luokkia varten. Opettaja voi noutaa sovitusti kirjakassin kirjastolta, tai kirjastoon voidaan koota aineistopöytiä oppilaiden omatoimiseen lainaamiseen. Kirjaston aineistossa on lasten- ja nuortenkirjallisuutta luokka- ja lukupiirisarjoina, ja samaa teosta voidaan pyydetessä varata muista kirjastoista siten, että saadaan usealle oppilaalle luettavaksi sama kirja. Kirjastossa koulu-yhteistyöstä vastaa kirjastopedagogi, ja yhteistyö perustuu kirjalliseen sopimukseen.

Koulussa otetaan käyttöön perusopetuksen luku-strategiasuunnitelma²¹ ja opetetaan sen mukaisesti luku-strategioita ja opiskelutaitoja koko peruskoulun ajan. Suunnitelmaa noudatetaan kaikissa oppiaineissa soveltuvin osin ja uudet opettajat perehdytetään sen käyttöön.

Opiskelun tekstitaidot ja tiedonalakohtainen kieli ovat oppimisen kohteina kaikissa oppiaineissa, ja opettajat käyttävät kielitietoisia opetusmenetelmiä. Arvioitavissa tehtävissä noudatetaan koulun yhteisiä hyvän vastauksen kriteereitä, jotka ohjaavat oppilasta kirjoittamaan ymmärrettävää ja huoliteltua yleiskieltä.

Opetuksessa tulkitaan ja tuotetaan monipuolisesti erilaisia, myös multimodaalisia, tekstejä. Jos mahdollista, suositaan painettuja oppikirjoja.

Lukio

Lukiossa keskeisiä lukutaitotyön osa-alueita ovat tiedonalakohtaisen kielen ja arvioivan lukutaidon opetus. Tärkeää on kuitenkin myös lukemaan innostaminen elämyksellisyyden ja lukuilon kautta. Jokainen opettaja on opettamansa aineen kielen opettaja ja lukevan aikuisen malli. Lukiossa suositaan painettuja oppikirjoja, mikäli se on mahdollista.

Alkuvaiheessa kehitetään lukion ja kirjaston yhteistyötä ja lisätään säännöllisiä lukuhetkiä äidinkielen ja kirjallisuuden oppiaineessa. Pidemmän tähtäimen tavoitteena on luoda lukutaitotiimin johdolla lukioon kaikki oppiaineet läpäisevä lukemisen kulttuuri liikkuvan lukion tapaan. Rehtori seuraa *Lukeva toinen aste* -ohjelman kehittymistä ja sen tarjoamia työkaluja lukevan lukion kehittämiseksi.

21 Aalto 2025

Ryhmänohjaaja huolehtii, että jokaisella lukion aloittavalla opiskelijalla on kirjastokortti ja ohjaa tarvittaessa kortin hankkimisessa. Kirjastopedagogi vastaa yhteistyöstä kirjastossa. Hänet kutsutaan lukion ykkösten huoltajailtaan pitämään lyhyt puheenvuoro lukemisesta ja kirjastonkäytöstä.

Pakollisen ÄI1-kurssin alussa ryhmät käyvät ohjatulla käynnillä kirjastossa. Käynnin tavoitteena on tehdä kirjastonkäyttö ja lainaaminen tutuksi sekä vinkata ja lainata lukemista kurssille. ÄI4-kurssilla käydään kirjastossa sarjakuva- ja novellivinkkauksessa. Valinnainen, kirjojen lukemiseen keskittyvä ÄI12-kurssi toteutetaan yhteistyönä kirjaston kanssa ja siihen lisätään yhteisöllisen lukemisen työtapoja.

Kaikkien aineiden opettajat voivat pyytää omalle kurssilleen kirjastosta tiedonhaun opetusta. Ryhmät voivat kaikissa oppilaineissa tehdä myös omatoimisia lainauskäyntejä kirjastoon opettajan johdolla. Käynnistä sovitaan etukäteen kirjaston henkilökunnan kanssa.

Kirjaston henkilökunta kerää toiveiden mukaan valmiita aineistopaketteja opetuksessa käytettäväksi. Opettaja voi noutaa sovitusti kirjakassin kirjastolta, tai kirjastoon voidaan koota aineistopöytiä opiskelijoiden omatoimiseen lainaamiseen. Kirjaston aineistossa on romaaneja luokkasarjoina, ja samaa teosta voidaan pyydetäessä varata muista kirjastoista siten, että saadaan usealle opiskelijalle luettavaksi sama kirja. Yhteistyö kirjaston kanssa perustuu kirjalliseen sopimukseen.

Koulukirjastot

Koulukirjastot ovat tärkeitä oppimisympäristöjä. Koulukirjasto voi olla erillinen tila, tai se voi toimia osana muuta tilaa, kuten luokkahuonetta. Kaikissa kouluissa kehitetään koulukirjastoa siten, että se tarjoaa monipuolista ja houkuttelevaa lukemista sekä viihtyisiä lukupaikkoja oppilaiden tai opiskelijoiden käyttöön.

Jokaisessa koulussa erotetaan vuotuisesta oppimateriaalimäärärahasta koulukirjaston aineistohankintaan summa, jonka määrä on 1 € / oppilas tai opiskelija. On suositeltavaa, että joku henkilökuntaan kuuluva on vastuussa kirjaston aineistosta (esim. hankinnat ja poistot) ja että hänelle maksetaan siitä korvaus.

Kulttuuriopetussuunnitelma ja kuvataidekoulu

Kulttuurikasvatuksen tavoitteena on antaa oppilaille perusopetuksen aikana kulttuurinen yleissivistys, tukea kulttuuri-identiteetin muodostumista ja vahvistaa kulttuurien moninaisuuden ymmärtämistä. Kulttuuriopetussuunnitelman puitteissa kouluissa ja varhaiskasvatuksessa tarjotaan erityisesti sellaisia kulttuurikokemuksia, joita lapset ja nuoret eivät muuten perusopetuksessa saa. Siten tuetaan opettajien tekemää kulttuurikasvatusta ja monilukutaidon opetusta.

Lukutaitotyössä kulttuurikasvatuksen tärkeä kumppani on kirjasto. Perusopetuksen 2., 4., 6. ja 8. luokalla vierailee koulussa joka lukuvuosi kirjailijavieras. 1.-luokkalaiset käyvät kirjastossa elämyksellisellä kirjastovierailulla.

Kulttuuriopetussuunnitelman taidepajoissa koululaiset pääsevät itse tekemään taidetta. Sanataide on ohjelmassa vähintään kerran alakoulun ja kerran yläkoulun aikana. Alakoulussa on myös multimodaalisten tekstien tuottamiseen liittyvä paja. Varhaiskasvatuksen kulttuuriohjelmassa on säännöllisesti mukana sanataidetta pajatyöskentelyssä ja esityksissä.

Myös kuvataidekoulussa lukutaitoa lähestytään monilukutaidon käsitteen kautta. Kuvan lukeminen ja multimodaaliset tekstit ovat kuvataiteen lukutaidon ydintä. Kirjoitetut tekstit ja tarinat voivat toimia inspiraationa oman taiteen tekemiselle, tai valmistuneista teoksista voidaan kirjoittaa itse. Kuvataidekoulun näkökulma medialukutaitoon on visuaalisen mediaympäristön tarkastelu ja siinä toimiminen eettisesti.

Nuorisopalvelut

Nuorisopalveluissa tuodaan lukeminen esille hyvänä tapana viettää vapaa-aikaa. Nuoria tuetaan murrosiän muutoksissa ja identiteetin muotoutumisessa kirjallisuuden avulla. Nuorisohjaajat tukevat nuorten medialukutaidon kehittymistä keskustelemalla mahdollisuuksien mukaan nuorten kanssa erilaisista mediateksteistä ja median ilmiöistä. Pelikasvatusta tehdään verkossa nuoria kohdaten ja ohjaten sekä kannustetaan muidenkin kuin digiharrastusten pariin.

Kirjaston aineistoa tehdään tutuksi pitämällä nuorisotiloissa esillä pientä kirjaston siirtokokoelmaa, joka sisältää nuoria kiinnostavia kirjoja, lehtiä ja pelejä. Kohtaamisen ammattilaisina nuorisohjaajat jalkautuvat tarpeen mukaan kirjastolle. Tällä pyritään takaamaan kirjaston miellyttävä ja turvallinen käyttö kaikille

asiakasryhmille sekä asiakaspalvelun aukioloaikoina että omatoimiaikana. Yhteistyö kirjaston kanssa perustuu kirjalliseen sopimukseen.

Harrastustoimijat

Kunta kutsuu erilaiset harrastustoimijat ja yhdistykset mukaan lukutaitotyöhön. Tämän ohjelman liitteenä on matalan kynnyksen vinkkipankki yhdistysten ja yritysten lukutaitotyöhön (Liite 1).

Aikuiset

Kirjasto

Kirjaston monipuolinen kokoelma eri osineen tähtää lukemisen tukemiseen. Muuramen kirjaston kokoelmassa painottuu lastenkirjallisuus. Kirjasto pyrkii yhteistyöllä edistämään aineiston yhteiskäyttöä kunnan muiden toimialojen kanssa. Kirjaston kautta aineisto saadaan tehokkaaseen yhteiskäyttöön: sama kokoelma palvelee useita yksiköitä ja mahdollistaa monipuolisemman, ajantasaisemman ja säännöllisesti uudistuvan kirjatarjonnan verrattuna siihen, että jokainen yksikkö hankkisi aineiston itse.

Uutuuksista ja muusta aineistosta tehdään nostoja sosiaalisessa mediassa sekä kirjaston tiloissa esimerkiksi erilaisten teemapäivien mukaan. Lukuneuvontatyö auttaa asiakkaita löytämään sopivaa ja kiinnostavaa lukemista. Lukuneuvontapyyntö voi tehdä kirjaston verkkosivuilla.

Kirjaston aineistossa on myös selkokirjoja ja vieraskielistä aineistoa. Kirjastoon hankitaan kokeiltavaksi ja lainattavaksi lukemisen ja keskittymisen apuvälineitä, kuten lukukalvoja ja -viivaimia.

Kirjasto järjestää lukemista edistäviä tapahtumia, jotka ovat avoimia kaikille. Kirjailijavieraita kutsutaan noin kaksi kertaa vuodessa. Lukupiiri kokoontuu Muuramen pääkirjastolla noin kerran kuussa. Kokoontumisissa keskustellaan kirjasta, joka valitaan yhdessä lukupiiriläisten kanssa. Lasten lukemaan oppimista ja lukusujuvuutta tuetaan lukulemmikkitoiminnalla. Lukutaitotyötä kehitetään myös erilaisissa hankkeissa.

Muuramen kirjastossa on käytössä Keski-kirjastojen lukudiplomit ala- ja yläkouluikäisille sekä aikuisille. Myös useiden muiden tahojen lukuhaasteisiin voi osallistua Muuramen kirjastossa.

Kirjasto jatkaa aikuisten lukutaitotyön kehittämistä hankerahoituksella. Tarkoituksena on kokeilla muualla Suomessa kehitettyjä konsepteja ja muokata niitä muuramelaisille sopivaksi. Tällaisia malleja ovat esimerkiksi erilaiset lukupiirit ja lukutaitopajat.

Kirjaston yhteistyöstä kerrotaan lisää muissa luvuissa.

Työllisyyspalvelut

Jyväskylän ja Muuramen työllisyysalueen työllisyyspalveluissa lukutaitotyön tavoitteena on edistää asiakkaiden työllistymistä. Painopiste on nuorissa aikuisissa. Etsivä nuorisotyöntekijä tuo asiakkaitaan kirjastoon sovitusti ohjatuille kirjastokäynneille, joiden aiheina ovat asiakkaiden kiinnostuksen mukaan esimerkiksi kirjaston aineistoon tutustuminen, kirjaston käyttö, sanataide sekä helppolukuisien tekstien vinkkaus.

Nuorten työpajatoimintaan kytketään säännöllistä lukutaitotyötä yhteistyössä kirjaston kanssa mahdollisuuksien mukaan ja pyritään löytämään toimivat yhteistyömallit. Yhteistyö kirjaston kanssa perustuu kirjalliseen sopimukseen.

Jos työllisyyspalveluiden työnhakija-asiakas on kiinnostunut kehittämään omaa osaamistaan ja kouluttautumaan, hän voi hakeutua ammatinvalintapsykologin toteuttamaan ammatinvalinnanohjaukseen. Ohjauksessa asiakkaan kanssa keskustellaan osana työllistymistä siitä, millainen käsitys hänellä on itsestään opiskelijana, esimerkiksi miten hän oppii parhaiten, missä on onnistunut ja onko tuen tarvetta. Mikäli epäily lukivaikeudesta nousee ohjauksen aikana esille ja todetaan, että lukivaikeudella on vaikutusta esimerkiksi asiakkaan opiskeluedellytyksiin tai asiakas tarvitsee lausunnon pääsykokeen erityisjärjestelyä varten, voidaan tehdä lukitestausta osana laajempaa oppimisvalmiuksien kartoitusta. Jos lukivaikeus todetaan, asiakkaalle tehdään lausunto ja kirjataan siihen suositellut tukitoimet (esim. lisäaika kokeissa). Kun asiakas aloittaa opinnot jossain oppilaitoksessa, oppilaitos vastaa tukitoimien toteuttamisesta.

Mikäli työllisyyspalveluiden asiakas ei ole ammatinvalinnanohjauksessa, hän voi halutessaan osallistua maksuttomaan DigiLukiseulaan, jonka Kuntoutussäätiö järjestää muutaman kerran vuodessa. Seulaan sisältyy omatoimisesti kotona tehtävä testi ja psykologin kokoama kirjallinen testitulos.

lääkäiden palvelut

Kirjaston kotipalvelu Tupa toimittaa kirjaston aineistoa kerran kuussa sellaisille kuntalaisille, jotka eivät toimintakyvyn rajoitteiden vuoksi pysty asioimaan kirjastossa paikan päällä. Toimituksen hoitavat kirjaston vapaaehtoisina toimivat kirjastokaverit.

Kirjaston kokoelmassa ja palveluissa huomioidaan esteettömyys. Saavutettavuus-kirjasto Celian äänikirjat ovat lainattavissa, ja henkilökunta kirjaa Celian asiakkuuksia. Kirjaston tilat ovat esteettömät.

Koulutetut vapaaehtoiset digineuvojat auttavat digilaitteiden, sähköisten palveluiden ja sovellusten käytössä ajanvarauksella kirjaston tiloissa. Kirjasto tekee yhteistyötä muiden digineuvontaa tarjoavien tahojen ja hankkeiden kanssa.

Lukutaito näkyy monissa osallisuus- ja kulttuuripalveluiden järjestämissä tapahtumissa. Esimerkiksi digilukutaitoon, varautumiseen sekä turvallisuuteen liittyviä luentoja ja koulutuksia järjestetään mahdollisuuksien mukaan yhteistyössä kirjaston kanssa. Lähimmäisen kammarilla on kunnan järjestämisvuoroilla lukutaitoon liittyvää ohjelmaa (esim. uutislukupiirit ja uusien digitaalisten palveluiden käyttö-opastus) vähintään kaksi kertaa vuodessa.

Työpaikat ja harrastustoimijat

Kansalaisopisto tarjoaa Muuramen tarjonnassa lukukausittain erilaisia sanataiteen ryhmiä, kuten varhaisen vuorovaikutuksen sanataideryhmät lapsiperheille sekä aikuisten kirjoittamiskurssit. Kansalaisopistolla on Jyväskylän puolella enemmän tarjontaa sanataiteen saralla, ja näille kursseille voivat myös muuramelaiset osallistua.

Kunta kutsuu yritykset ja yhdistykset mukaan lukutaitotyöhön. Tämän ohjelman liitteenä on matalan kynnyksen vinkkipankki yhdistysten ja yritysten lukutaitotyöhön (Liite 1).

Osaamisen kehittäminen ja viestintä

Henkilöstön osaaminen

Kaikille kunnan työntekijöille järjestetään koulutusta tekoälylukutaidosta. Tekoäly on tullut nopeasti osaksi työtehtäviä eri aloilla, ja sen vastuullinen käyttö vaatii uudenlaista osaamista. Myös EU:n tekoälyasetus velvoittaa organisaatioita huolehtimaan henkilöstön tekoälyosaamisesta.

Organisaatiossa varmistetaan myös, että työntekijöiden suullinen ja kirjallinen viestintäosaaminen on tehtävien edellyttämällä tasolla, ja järjestetään tarvittaessa koulutusta.

Lukutaito-ohjelmassa asetetut lukutaitotyön tavoitteet edellyttävät henkilöstöltä uutta osaamista. Koulutusta eri toimialoille järjestetään siten, että osaaminen riittää ohjelman toimenpiteiden toteuttamiseen.

Viestintä

Kunnan viestintä on mukana luomassa kuntaan lukemismyönteistä kulttuuria. Lukutaitopanostuksista viestitään aktiivisesti ulospäin ja kuntalaisia innostetaan lukemaan esimerkiksi kirjavinkkauksilla ja muilla nostoilla kunnan omissa viestimissä.

***Lukutaitotyön
mittarit,
vastuut ja
seuranta***

Mittarit ja vastuut

<i>Tavoite</i>	<i>Mittarit</i>	<i>Vastuuhenkilö</i>
lisätä kunnan ja sidosryhmien toiminnassa lukemisen kulttuuria eli myönteistä asennetta lukemiseen ja lukutaidon merkityksen ymmärtämistä	lukutaitoverkoston toiminta: verkosto kokoontuu kerran vuodessa, yhteistyökumppaneilla on nimetty lukutaitotyön yhteyshenkilö lukutaito-ohjelman säännöllinen päivittäminen	opetuksen kehittämisasiantuntija
lisätä yhteistyötä ja suunnitelmallisuutta lukutaitotyössä	kirjaston yhteistyösopimusten määrä päiväkotien ja koulujen lukutaitosuunnitelmat	kirjastonjohtaja päiväkodinjohtajat ja rehtorit
tukea lukutaitotyön kautta kuntalaisten yhdenvertaisia mahdollisuuksia oppimiseen ja hyvinvointiin	kirjaston aktiiviset asiakkuudet, tapahtumat ja kouluyhteistyö	kirjastonjohtaja
kehittää kaiken ikäisten kuntalaisten monilukutaitoa	Lukuseulan tulokset: keskiarvo ei laske, heikompien lukijoiden osuus ei kasva DigiLukuseulan tulokset: heikompien lukijoiden (alin 15 persentiili) osuus ei kasva	opetuksen kehittämisasiantuntija

Seuranta

Lukutaito-ohjelman tavoitteita voidaan huomioida kunnan toiminnassa eri tasoisesti, esimerkiksi osana käyttösunnitelmia, strategian toimeenpano-ohjelmaa tai talousarvion tasoisesti. Ohjelman toteutumista seurataan ja sen jatkosta päätetään vuosittain. Lukutaitotyön toteutumista voidaan arvioida heti seuraavana vuonna. Sen sijaan vaikuttavuuden arvioinnissa on hyvä huomioida, että lukutaidon paraneminen ei todennäköisesti näy mittareissa (lukuseulat) heti, vaan lukutaidon kehittäminen on pitkäjänteistä työtä ja sen tuloksia nähdään todennäköisesti vuosien päästä.

Lähteet

Aalto, T. 2025. Perusopetuksen lukustrategiasuunnitelma. Turun kaupunki. [Perusopetuksen lukustrategiasuunnitelma](#)

Aerila, J.-A. 2025. Tutkimuksesta käytäntöön – Tukea yhä yksilöllisemmille luki-joille. Esitys ”Lukeminen on jokaisen oikeus” -webinaarissa 18.11.2025. Saavutettavuuskirjasto Celia.

Hautala, J., Niskakoski, M., Westerholm, J. ja Latvala, J.-M. 2023. Niilo Mäki Instituutin DigiLukiseulan Luki-indeksi: Toisen asteen aloittavien opiskelijoiden perusluku- ja oikeinkirjoitustaitojen kehityksen tarkastelu vuosina 2019–2022. [DLS Luki-indeksi](#)

Heikkilä, R. 2025. Lukeminen vähenee ja eriytyy – miten lasten lukemista pitäisi tässä valossa ymmärtää? Esitystallenne ”Saduista someen – Lasten- ja nuortenkirja mediassa” -seminaarista 7.11.2025. Kirjastokaista. [Lukeminen vähenee ja eriytyy – miten lasten lukemista pitäisi tässä valossa ymmärtää?](#)

Heinonen, H. 2019. Kuin surmaisi satakielen. Psykologi-lehti 2/2019. [Kuin surmaisi satakielen](#)

Hiltunen, J., Ahonen, A., Hienonen, N., Kauppinen, H., Kotila, J., Lehtola, P., Leino, K., Lintuvuori, M., Nissinen, K., Puhakka, E., Sirén, M., Vainikainen, M.-P. ja Vetterranta, J. 2023. PISA 2022 ensituloksia. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2023:49. [PISA 2022 ensituloksia](#)

Lakka, L. 2023. Lukutaito ja osallisuus – onko yhtä ilman toista? teoksessa Kieli, hyvinvointi ja haavoittuvuus: Kohti kielellistä osallisuutta. Paananen, J., Lindeman, M., Lindholm, C. & Luodonpää-Manni, M. (toim.). Helsinki: Gaudeamus, s. 167–183. [Kieli, hyvinvointi ja haavoittuvuus: Kohti kielellistä osallisuutta](#)

Leino, K., Sirén, M., Nissinen, K. ja Puhakka, E. 2023. Puoli tuntia lukemista. Kansainvälinen lasten lukutaitotutkimus (PIRLS 2021). Koulutuksen tutkimuslaitos. Tutkimuksia 37. [Puoli tuntia lukemista: Kansainvälinen lasten lukutaitotutkimus \(PIRLS 2021\)](#)

Lukukeskus. 10 faktaa lukemisesta. [10 faktaa lukemisesta 2017 - Lukukeskus](#)

Mannonen, J., Nissinen, K., Virolainen, M. & Rautopuro, J. 2024. PIAAC II: Toisen Kansainvälisen aikuisten taitotutkimuksen ensituloksia. Valtioneuvoston julkaisuja 2024:61. [PIAAC II: Toisen Kansainvälisen aikuisten taitotutkimuksen ensituloksia](#)

OPH a. [Lukutaitotyön sanasto](#)

OPH b. Tekoäly ja muuttuva lukutaito. [Tekoäly ja muuttuva lukutaito | Opetushallitus](#) Luettu 27.8.2025.

OPH 2021. [Kansallinen lukutaitostrategia 2030](#)

Suomen Kirjastoseura 2025. [Suositus lukutaitotyöstä yleisissä kirjastoissa -huoneentaulu](#)

LIITE 1. Lukutaitotyön vinkit harrastusryhmille, yhdistyksille ja yrityksille

Seurat ja harrastusryhmät

- ★ Monissa harrastuksissa on siirtymisiä paikasta toiseen. Käytetään ne kirjan lukemiseen tai kuuntelemiseen.
- ★ Haastetaan toinen harrastusryhmä tai naapurikunnan seura lukuhaasteeseen.
- ★ Visualisoidaan ryhmässä tai joukkueessa tietynä aikana luettujen kirjojen määrää esimerkiksi kokoamalla harrastustilaan lukuseinää. Yhteisesti sovittu tavoitteen saavuttamisesta seuraa yhdessä sovittu palkinto.
- ★ Täytetään lukubingo (esim. *Lukemon lukubingot*) tai laaditaan oma bingo.
- ★ Osallistutaan valtakunnallisiin lukukampanjoihin, esim. *Lukuloma* ja *Palloliiton Lue ja liiku* -kampanja
- ★ Kehitetään yhteistyötä kirjaston kanssa: kutsutaan kirjasto mukaan tapahtumaan tai pyydetään kirjastoa laatimaan harrastukseen liittyvä kirjalista tai aineistopöytä.
- ★ Mahdollistetaan maksulliseen tapahtumaan ilmainen sisäänpääsy kirjan kanssa. Järjestetään tapahtumaan kirjanvaihtohylly.
- ★ Monissa harrastuksissa hyödynnetään erilaisia tekstilajeja, kuten ohjeita. Niitä voi myös harjoitella itse tuottamaan. Suunnitellaan ja tehdään kirjallinen ohje tai ohjevideo harrastukseen liittyvästä taidosta.
- ★ Kuunnellaan tarinaa silloin, kun on aika rauhoittua ja keskittyä.

Yhdistykset

- ★ Järjestetään lukupiiri. Lyhyt teksti voidaan lukea myös tapaamisen alussa yhdessä.
- ★ Kutsutaan tilaisuuteen vieraaksi kirjailija tai lukutaidon asiantuntija.
- ★ Kannustetaan jäsenistöä osallistumaan lukutaitotyöhön, esim. lukumummit ja -vaarit -toimintaan.
- ★ Kustannetaan palkintoja koulujen lukuhaasteisiin. Lahjakortit paikallisiin yrityksiin hyödyttävät myös muuramelaisia yrittäjiä.
- ★ Kustannetaan kirjoja tai lehtiä kouluihin. Toiveita kannattaa kysyä opettajilta.

Yritykset

- ★ Mahdollistetaan henkilöstölle ammattitaitoa kehittävän kirjallisuuden tai ammattilehtien lukemista työajalla.
- ★ Perustetaan työpaikalle kirjojen vaihtohylly ja vinkataan lempikirjoja.
- ★ Järjestetään työpaikalla lukupiiri ammatti- tai kaunokirjallisuudesta.
- ★ Tilataan taukotiloihin sanoma- tai aikakauslehti.
- ★ Sovitaan tietyn viikonpäivän kahvitauko lukutauoksi.
- ★ Annetaan henkilöstölle joulumuistamiseksi kirjakaupan lahjakortti.
- ★ Tuodaan kulttuuri- ja liikuntasetelien rinnalle kirjapaketit tai tarjoukset esimerkiksi sähköisiin kirjasovelluksiin.
- ★ Tilataan kirjailija puhumaan strategia- tai TYKY-päiville. Kirjailija antaa uusia virikkeitä ja näkökulmia sekä luo asiayhteyksiä oman toimintaympäristön ulkopuolelta. (Kirjailijavieraita välittää esim. Lukukeskus.)
- ★ Kustannetaan palkintoja koulujen lukuhaasteisiin. Lahjakortit paikallisiin yrityksiin hyödyttävät myös muuramelaisia yrittäjiä.
- ★ Haastetaan kummiluokka mukaan lukuhaasteeseen.
- ★ Kustannetaan kirjoja tai lehtiä kouluihin. Toiveita kannattaa kysyä opettajilta.

